

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Maja Galić

INKUNABULE BIBLIOTHECAE ZRINIANAE

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

MAJA GALIĆ

**INKUNABULE BIBLIOTHECAE
ZRINIANAE**

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Lucija Krešić Nacevski

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. NACIONALNA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA.....	2
3. ZBIRKA RUKOPISA I STARIH KNJIGA.....	4
3.1. Povijest.....	4
3.2. Kodeksi.....	5
3.3. Tiskane knjige.....	6
3.4. Croatica.....	7
3.5. Stara periodika.....	8
4. BIBLIOTHECA ZRINIANA.....	9
5. KODIKOLOŠKI OPISI INKUNABULA.....	10
5.1. Sermones de tempore et de sanctis.....	10
5.2. Summa quae vocatur Catholicon.....	11
5.3. Malleus maleficarum.....	11
5.5. Liber chronicarum.....	13
6. ZAKLJUČAK.....	15
7. SAŽETAK.....	16

1. UVOD

Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK) u Zagrebu predstavlja jednu od najvažnijih kulturnih i znanstvenih institucija u Republici Hrvatskoj. S više od četiri stoljeća postojanja, NSK ima izuzetno bogatu povijest koja odražava ne samo razvoj hrvatske književnosti i znanosti, već i kulturni i politički razvoj Hrvatske kroz različite povijesne epohe. Fond NSK danas broji više od 3 milijuna svezaka, među kojima se nalaze neka od najvažnijih djela hrvatske kulturne baštine, poput prijepisa Vinodolskog zakona, Mavrovog brevijara i Vrbničkog statuta. NSK ima različite zbirke i fondove za sve vrste književnih djela, od najstarijih pa do najnovijih, a u ovome radu je najznačajnija Zbirka rukopisa i starih knjiga.

Ta zbirka je posebno bitna jer u sebi sadrži dijelove hrvatske povijesti i njenoga razvoja, a dio te povijesti kojim će se ovaj rad brinuti je Knjižnica obitelji Zrinski. Iako je knjižnica dosta bogata dragocjenim djelima koji su bitni i zanimljivi za poznavanje, u ovome radu će se pažnja posvetiti najviše inkunabulama koje ova knjižnica broji. Spomenuti će se svaka inkunabula pojedinačno i opisati njezin izgled, istaknuti će se neki dijelovi teksta koje sama inkunabula sadržava te ako je poznato i dodati koja riječ o njihovim autorima, tiskarima i ilustratorima.

2. NACIONALNA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, kao najveća knjižnica u Hrvatskoj i središnja knjižnica Sveučilišta u Zagrebu, ima dugu i bogatu povijest koja seže unatrag više od četiri stoljeća. Njezin početak datira iz 1607. godine, kada je osnovana knjižnica isusovačkoga kolegija u Zagrebu. Nakon raspuštanja isusovačkog reda 1773. godine, knjižnica je preuzela zbirku od oko 6000 knjiga, koje su postale temelj njene daljnje izgradnje. Ubrzo nakon toga, 1776. godine, knjižnica je integrirana u novoosnovanu Kraljevsku akademiju znanosti.

Značajna prekretnica u razvoju knjižnice dogodila se 1777. godine, kada je zagrebački kanonik Baltazar Adam Krčelić oporučno darovao svoju vrijednu osobnu zbirku, koja se sastojala od 757 knjiga i 50 rukopisa, uz uvjet da knjižnica bude otvorena za javnost. Iako taj uvjet nije odmah ispunjen, ova donacija je dala značajan poticaj daljnjem razvoju knjižnice. Nakon napoleonskih ratova, knjižnica se ponovno počela razvijati, osobito pod vodstvom Ladislava Žužića između 1814. i 1834. godine. Tijekom tog razdoblja, knjižnica je počela primati besplatne primjerke publikacija peštanske sveučilišne tiskare, što je dodatno obogatilo njezin fond.

Knjižnica je 1837. godine stekla pravo na obvezne primjerke tiskovina iz Hrvatske i Slavonije, čime je njezin fond dodatno proširen. Preseljenjem u novu sveučilišnu zgradu 1882. godine, knjižnica je dobila modernije uvjete za rad i mogla je utemeljiti zbirke stare i rijetke građe. Značajan rast fonda knjižnice nastavljen je i u 20. stoljeću, kada je 1913. godine otvorena nova zgrada na Marulićevu trgu, djelo arhitekta Rudolfa Lubynskogoga. Ova monumentalna građevina, koja je u svoje vrijeme bila vrlo funkcionalna, omogućila je knjižnici da značajno unaprijedi svoje poslovanje i pruži bolju uslugu korisnicima.

Tijekom Prvog svjetskog rata, knjižnica je nastavila rasti, a do kraja 1918. godine njezin fond je premašio 145 000 svezaka. Nakon Drugog svjetskog rata, knjižnica je preimenovana u

Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu, a 1995. godine preseljena je u novu, suvremeno opremljenu zgradu na zagrebačkom Trnju.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica ne samo da je središte očuvanja i obnove knjižnične građe u Hrvatskoj, već je i važno kulturno i znanstveno središte. Kroz svoju bogatu izložbenu i izdavačku djelatnost, Nacionalna sveučilišna knjižnica aktivno doprinosi kulturnom životu zemlje. Osim toga, knjižnica nudi različite mrežne usluge, omogućujući korisnicima pristup bogatom fondu knjiga i informacija, ne samo u Hrvatskoj, nego i diljem svijeta. Nacionalna sveučilišna knjižnica također služi kao sjedište hrvatskih ureda za Međunarodni standardni knjižni broj (ISBN), ureda za Međunarodni standardni broj notirane glazbe (ISMN) i ureda za Međunarodni standardni broj serijske publikacije (ISSN), kao i Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara.

U svome fondu NSK čuva raznovrsne knjige umjetničkih, stručnih, znanstvenih i književnih djela, inkunabule, stare knjige, rukopise, novine i časopise, ostavštine značajnih osoba, crteže, grafičke mape, grafike, plakate, sitnotiske, karte, atlase i note i zvučne spise. Također dobar dio knjižničkog opusa je dostupan i u digitalnom obliku.

Danas, Nacionalna sveučilišna knjižnica posjeduje više od 3 milijuna svezaka, među kojima su i neka od najznačajnijih djela hrvatske kulturne baštine, poput prijepisa Vinodolskog zakona, Mavrovog brevijara i Vrbničkog statuta i nama bitne knjižnične građe, knjižnice obitelji Zrinski, tj. Bibliotheca Zriniana. Ove zbirke čine Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu ne samo čuvarom hrvatske kulturne baštine, već i ključnim centrom za istraživanje i razvoj knjižničkog sustava u Republici Hrvatskoj (Nacionalna i sveučilišna knjižnica. *Hrvatska enciklopedija*).

3. ZBIRKA RUKOPISA I STARIH KNJIGA

3.1. Povijest

Godine 1893., Kraljevska sveučilišna knjižnica je otkupila rukopisni i knjižni fond Ljudevita Gaja. Cijeli fond knjižnice je popisao njegov najstariji sin Velimir te 1875. godine je objavio katalog pod nazivom "Knjižnica Gajeva: ogled bibliografskih studija" u Zagrebu. Ta knjižnica obuhvaćala je oko 16.000 svezaka knjiga, više od 700 rukopisa ali i Gajevu osobnu rukopisnu ostavštinu, koja sadrži oko 2.500 pisama. Otkupom Gajeve ostavštine, knjižnica je dobila brojne vrijedne dokumente kao što su: Zbornik Gučetića iz 15. stoljeća, prijepis Istarskog razvoda iz 16. stoljeća, drugi primjerak Misala po zakonu rimskog dvora, Blago jezika Slovinskoga Jakova Mikalje, Dubravka i Pjesni pokorne Ivana Gundulića, te mnoga druga djela.

Neki rukopisi iz darovnice Baltazara Adama Krčelića, koji su nestali iz knjižničnog fonda, pronađeni su u Gajevoj zbirci i vraćeni u Kraljevsku sveučilišnu knjižnicu. Početkom 1892. godine, knjižnica je također primila Knjižnicu obitelji Zrinski, što je uz Gajevu zbirku dodatno obogatilo fond knjižnice. Takav bogat fond je naveo tadašnjeg ravnatelja

knjižnice Ivana Kostrenčića da 1894. godine pošalje dopis Odjelu za bogoštovlje i nastavu Kraljevske zemaljske vlade i time zatraži preuređenje knjižnične čitaonice za pohranu rukopisa i starih knjiga. Nakon dvadesetak dana Vlada je odobrila prijedlog i čitaonica je bila preuređena do kraja iste godine.

Zbirka čuva latinične, glagoljične i ćirilični kodekse ali i novije rukopise i arhivsku građu. Posebna skupina su knjige tiskane do 1500. godine, dok skupina pod imenom Croatica obuhvaća sve knjige čiji su autori Hrvati, koje su pisane na hrvatskom jeziku, nastale na hrvatskom povijesnom prostoru ili se bave temama vezanim uz Hrvatsku i Hrvate. U ovoj skupini nalaze se knjige tiskane glagoljicom i hrvatskom ćirilicom, latinične knjige autora iz svih dijelova Hrvatske ali i djela franjevac iz Bosne, kao i kajkavske knjige, djela iz Slavonije,

djela Bunjevaca i gradišćanskih Hrvata, knjige hrvatskih autora na stranim jezicima, te novije hrvatske knjige.

Odjel knjižnice ima različite skupine za sve vrste dokumenata i knjiga, od partizanskog tiska sve do novinskih izrezaka a Knjižnica obitelji Zrinski i Knjižnica obitelji Kušević su sačuvane kao posebna cjelina (Kosić, *Nacionalna i sveučilišna knjožnica u Zagrebu 1607.-2007.*;2007).

3.2. Kodeksi

U fondu Zbirke čuva se više od pedeset kodeksa, cjelovitih ili u fragmentima, nastalih u razdoblju od 10. do kraja 16. stoljeća. Kodeksi su pisani različitim oblicima latiničnog kurzivnog pisma, beneventanom, karolinom, goticom, humanistikom, kao i glagoljicom i ćirilicom, poluustavom i kurzivom. Većinom su to građe napravljene u liturgijske svrhe: molitvenici, obrednici i liturgijski priručnici, crkvenopravni spisi, zbornici, registri, statuti, zakonici, kronike i razne isprave.

Značajan broj fragmenata prikupljen je iz ostavština već spomenutoga Ljudevita Gaja, Dimitrija Demetra i Vatroslava Jagića a među latiničnim kodeksima posebno se ističe teološka rasprava koju je grof Janko Drašković darovao Čitaonici ilirskoj zagrebačkoj. Ta rasprava nosi ime De Sancta Trinitate libri XII. i napisana je humanistikom na pergamentu u drugoj polovici 15. stoljeća. Rasprava je nakon Draškovićevog darovanja 1876. prenesena u Kraljevsku sveučilišnu knjižnicu zajedno s još 316 rukopisa. Povjesničar Toma Arhiđakon opisao je povijest Solinske, odnosno Splitske crkve od rimskih vremena do svog doba, a tri prijepisa njegove kronike *Historia Salonitana* također se čuvaju u Zbirci.

Glagoljični kodeksi također nose veliku važnost u Zbirci zbog svoje povijesti i povijesne povezanosti sa hrvatskom kulturom. Ulomci i prijepisi stigli su u Knjižnicu od 1924. do 1927. godine, a posebnu pažnju privlače kasnije zabilješke na glagoljici, bosansko-hrvatskoj ćirilici i latinici, koje pružaju uvid u razvoj rukopisa od prvog vlasnika do Nacionalne i sveučilišne knjižnice.

Najznačajniji glagoljični kodeksi u Zbirci uključuju Istarski razvod, pravni dokument iz 1546. godine koji potvrđuje granice između posjeda akvilejskog patrijarha, Venecije, pazinskog grofa i istarske vlastele. Ovaj kodeks, prepisan glagoljičnim kurzivom sa rubnim latiničnim bilješkama, pronađen je 1850. godine u Kršanu. Zatim, tu je i Vinodolski zakonik, najstariji

cjelovito sačuvani spomenik običajnog prava na hrvatskom jeziku, prepisan početkom 16. stoljeća glagoljičnim kurzivom na pergamentu. Zakonik nema naslova, a prepisan je s izvornika napisanog 6. siječnja 1288. godine ustavnom glagoljicom. Izuzetno važan je i Vrbnički statut, prepisan u Vrbniku u 16. stoljeću glagoljičnim ustavom, te Petrisov zbornik, koji je također napisan u Vrbniku 1468. godine na 350 papirnih listova glagoljičnim kurzivom, koji sadrži raznovrsne srednjovjekovne tekstove pretežno duhovnog karaktera.

U fondu Zbirke nalaze se i ćirilični rukopisi, pisani staroslavenskom, hrvatskom i suvremenom ćirilicom na pergamentu i papiru. Kodeksi su stigli iz Gajeve knjižnice i iz knjižnice Narodnog muzeja a noviji rukopisi su dospjeli u knjižnicu pomoću ostavljene građe Dimitrija Demetra i Vatroslava Jagića. Među rukopisima pisanim hrvatskom ćirilicom značajan je Poljički statut, prepisan 1665. godine poljičicom, oblikom hrvatske ćirilice. Ovaj statut važan je izvor za proučavanje društvenih, ekonomskih i političkih prilika u Poljicima. Također su u Zbirci uključeni i kodeksi srpske, makedonske i bugarske redakcije (Kosić, *Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu 1607.-2007.*;2007).

3.3. Tiskane knjige

Velimir Deželić je 1902. godine sastavio popis 71 inkunabule iz fonda tadašnje Kraljevske sveučilišne knjižnice i objavio katalog "Inkunabule (prvotisci) zagrebačke Sveučilišne biblioteke". Danas Nacionalna i sveučilišna knjižnica posjeduje oko 200 inkunabula.

Važno je spomenuti Andriju Paltašića, najstarijeg hrvatskog nakladnika i tiskara. Djelovao je u Veneciji više od 20 godina i tu otiskao 42 knjige a u zbirci se nalazi dvanaest njegovih prvotisaka. Uz njega stoji Dobrić Dobrićević, jedan od najznačajnijih hrvatskih tiskara 15. stoljeća čijih se devet djela čuva u Zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice. U Zbirci se također čuva primjerak djela "Oratio in funere Petri Cardinalis Sancti Sixti" modruškog biskupa Nikole izdanog u Rimu 1474., kao i "Petri Mocenici Imperatoris gestorum liber primus" Koriolana Ćipika. Među ostalim hrvatskim autorima čija su djela prisutna u zbirci su Karlo Pucić, Jakov Bunić, Martin Nimira, Šimun Hvaranin, i Franjo Niger.

Prva hrvatska glagoljska tiskana knjiga je "Misal po zakonu rimskoga dvora" iz 1483. godine, od koje zbirka čuva dva primjerka, dok druga glagoljična inkunabula u zbirci je Baromićev

brevijar, tiskan u Mlecima 1493. godine (Kosić, *Nacionalna i sveučilišna knjožnica u Zagrebu 1607.-2007.*;2007).

3.4. Croatica

Od 1494. do 1508. godine u Senju je djelovala tiskara koja je glagoljicom objavila najmanje sedam knjiga, koje su danas izuzetne bibliografske rijetkosti i važni kulturno-povijesni spomenici. U Zbirci se čuvaju dva djela tiskana u Senju: Meštrija od dobra umrtija s ritualom (1507./1508.) i Korizmenjak (1508.) Roberta Caracciola, talijanskog franjevačkog propovjednika. Druga glagoljaška tiskara radila je od 1530. do 1531. u Rijeci, gdje je glagoljicom tiskano oko šest knjiga, a osnovao ju je biskup Šimun Kožičić Benja.

U Urachu od 1561. do 1565. godine djelovala je tiskara koju su financirali württemberški vojvoda Christoph i Hans Ungnad. Knjige su za tiskanje priređivali Stjepan Konzul i Anton Dalmatin zajedno sa suradnicima. U toj je tiskari objavljeno 30 vjerskih i bogoslužnih knjiga na hrvatskome jeziku, od kojih je 14 glagoljicom, 9 ćirilicom, a 6 latinicom. Među njima je i prvi cjeloviti tekst Novoga zavjeta, preveden na hrvatski jezik i tiskan 1562. i 1563., prvo glagoljicom, a potom ćirilicom.

U sjeverozapadnoj Hrvatskoj tijekom druge polovice 16. stoljeća djelovale su dvije putujuće tiskare. Rudolf Hoffhalter je ponajprije radio u Donjoj Lendavi, a zatim je na poziv Jurja Zrinskog došao u Nedelišće, gdje je 1574. tiskao Dekretum, pravno djelo Istvána Verböczija u prijevodu Ivanuša Pergošića. U Zbirci se nalaze primjerci Pergošićeva Dekretuma i Vramčeve Postille.

Pavao Ritter Vitezović, književnik, povjesničar i političar, utemeljio je 1664. u Zagrebu prvu tiskaru, koja je 1694. postala "javna tiskara". U toj je tiskari Vitezović tiskao svoja djela, od kojih su u Zbirci pohranjeni primjerci Anagramaton liber I-III, Croatia rediviva, Stemmographia, Bossna captiva i drugi. Tijekom kraja 18. i početka 19. stoljeća utemeljene su tiskare i u drugim dijelovima Hrvatske. Među važnim djelima hrvatske književnosti i povijesti, u Zbirci su pohranjeni primjerci Judite Marka Marulića, djela Marina Držića, Ivana Gundulića, Andrije Kačića Miošića, Fausta Vrančića i drugih. Posebno se ističu i djela iz područja jezikoslovlja i leksikografije, poput prvog izdanja Rječnika Fausta Vrančića, Kašićeve Gramatike i Kratke osnove horvatsko-slavenskoga pravopisanja Ljudevita Gaja. U Zbirci su također pohranjena brojna djela hrvatskih filozofa i znanstvenika, poput Frane Petrića, Matije

Frkića, Ruđera Josipa Boškovića i drugih. Ova djela svjedoče o bogatoj kulturnoj, znanstvenoj i književnoj tradiciji Hrvatske kroz stoljeća (Kosić, *Nacionalna i sveučilišna knjožnica u Zagrebu 1607.-2007.*;2007).

3.5. Stara periodika

U Zbirci se čuvaju i stare novine te časopisi. Carsko-kraljevski tiskar Johann Thomas von Trattner (1717.-1798.) 3. lipnja 1789. godine u Zagrebu pokreće list Kroatischer Korrespondent, koji je do 29. prosinca te godine izlazio dvaput tjedno. Ove su novine bile namijenjene stranim časniciima koji su, tijekom habsburške ofenzive na turski Beograd, s vojskom stigli u Hrvatsku. Prve novine na hrvatskom jeziku, Kraglski Dalmatin, pokrenute su 12. srpnja 1806. godine u Zadru. List je izlazio na talijanskom i hrvatskom jeziku, a franjevac Paško Jukić i kasnije dominikanac Nikola Dominik Budrović prevodili su tekstove s talijanskog na hrvatski jezik. Novine su doprinijele učvršćivanju francuske vlasti u Dalmaciji te pratile izgradnju prve moderne ceste kroz Dalmaciju. Ljudevit Gaj je 24. listopada 1834. objavio proglas najavljujući da će početkom 1835. godine početi izlaziti Narodne novine, podijeljene na Novine horvatzke i Danicu Horvatzku, Slavonzku i Dalmatinzku. Prvi broj Novina horvackih izašao je 6. siječnja u Zagrebu, a 10. siječnja 1835. godine prvi broj Danice. Listovi su bili uređeni po uzoru na tadašnje njemačke i mađarske novine, s naglaskom na vijesti o domaćim političkim događajima, zatim osobnim vijestima o imenovanjima i premještajima, te vijestima iz Austrije, Mađarske i ostatka svijeta. U Beogradu je 1844. i 1845. izlazio prvi necenzurirani hrvatski list Branislav, koji je donosio izvješća sa županijskih skupština i govore pojedinih govornika, dok je gradivo za list prikupljano u uredništvu Narodnih novina. List je tiskan u Beogradu zbog zabrane ilirskog imena, a bio je usmjeren protiv mađarizacije Hrvatske. Ilegalno je dopreman u Hrvatsku, a u Beogradu ga je uređivao Pavao Čavlović, uz glavnog suradnika Bogoslava Šuleka. 1. siječnja 1844. godine u Zadru izlazi prvi broj Zore Dalmatinske, a list su pokrenuli liječnik Ante Kuzmanić i braća Petar i Napoleon Battara, zadarski tiskari. Zora postaje prvi hrvatski književni list u Dalmaciji, donoseći priloge iz kulture, narodnog stvaralaštva, znanosti, prirodoslovlja, književnosti i gospodarstva. Prvi domaći list na njemačkom jeziku, Südslavische Zeitung, pokrenuo je 3. siječnja 1849. godine Dimitrije Demeter, a uređivao ga je Josip Praus. Zadatak lista bio je služiti Južnim Slavenima, a tiskan je u Gajevoj tiskari. U listu su surađivali i književnici Ivan Mažuranić i Imbro Tkalec (Kosić, *Nacionalna i sveučilišna knjožnica u Zagrebu 1607.-2007.*;2007).

4. BIBLIOTHECA ZRINIANA

Početakom 1892. godine, zahvaljujući tadašnjoj hrvatskoj Vladi, Knjižnica obitelji Zrinski stigla je iz Beča u zgradu Kraljevske sveučilišne knjižnice. Ova vrijedna zbirka, otkupljena od bečkog antikvara S. Kendea, pronađena je u dvorcu velikaške obitelji Daun, smještenom u Bitovu u Moravskoj, današnjoj jugozapadnoj Češkoj. Bibliotheca Zriniana čuva se kao cjelina i obuhvaća više od 500 svezaka knjiga, uključujući 5 inkunabula. Iz fonda je izdvojeno 29 rukopisa, koji su potom dodani rukopisnomu dijelu zbirke.

Knjižnicu je osnovao Nikola Zrinski, a prije njegove smrti zbirka je brojala više od 600 svezaka. Popisom imovine njegova sina Adama (1662.-1691.) registrirano je preko 800 svezaka. Adam je poginuo 1691. godine u bitci s Turcima, a kako nije imao nasljednika, Ugarska komora proglasila je lozu Zrinskih izumrlom i započela popisivanje njihove imovine. Pokretna dobra, uključujući riznicu, zbirku oružja, slike i samu knjižnicu, Adamova udovica Katarina Marija, rođena Lamberg, odnijela je u Moravsku, u dvorac kod sela Bítova, gdje je živjela s novim suprugom.

U zbirci Zriniane posebno se ističe djelo *Adrias Tengernek Syrenáia*, to jest *Adrianskoga mora sirena*, djelo Nikole Zrinskog. U poemi *Obsidio Sigetiana* ili *Opsada Sigeta* Nikola je opjevao svog pradjeda Nikolu Šubića Zrinskog, koji je s 2.500 vojnika, pretežno Hrvata, mjesec dana branio Siget, herojski poginuvši 7. rujna 1566. u posljednjem jurišu na nadmoćniju tursku vojsku. Nikola je napisao predgovor prvom izdanju svoje "Sirene" (Beč, 1651.), u kojem skromno navodi kako, za razliku od Homera i Vergilija, nije imao vremena usavršavati svoje stihove, jer ih je napisao tijekom jedne zime, u pauzama između bitaka s Turcima, držeći u jednoj ruci sablju, a u drugoj pero.

Bibliotheca Zriniana broji pet inkunabula: *Sermones de tempore et de sanctis*, *Summa quae vocatur Catholicon*, koja je ujedno i na koricama Kataloga knjižnice obitelji Zrinski, *Malleus maleficarum*, *Hungariae regum chronica* i *Liber chronicarum* (BZ, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2014).

5. KODIKOLOŠKI OPISI INKUNABULA

5.1. Sermones de tempore et de sanctis

Prva na popisu inkunabula koje pripadaju knjižnici obitelji Zrinski je inkunabula iz oko 1478. godine. Inkunabula je na restauraciji zbog svoga stanja ali i dalje su neki podaci o njoj poznati. Podaci su izvučeni iz kataložnog zapisa Nacionalne sveučilišne knjižnice.

Inkunabula je tiskana od strane Johannes a Zainera, prvog njemačkog tiskara u Ulmu, a za autora se navodi Albert Magnus, znanstvenik, teolog i filozof ali i svetac koji je kanoniziran 1931. godine (Kennedy, D. 1907).

Ova inkunabula je pisana goticom na papiru i sadrži 172 lista folio formata. Uvezena je suvremenim uvezom sa drvenim koricama koje su do pola presvučene bijelom kožom ukrašenom u slijepom tisku knjigoveškim šablonama. Sadrži crvene inicijale lombarde unesene rukom i djelomičnu rubrikaciju. Dijeli se na dva književna bloka: Sermones de tempore i Sermones de sanctis.

Na unutrašnjosti korica stoje sljedeći zapisi koji daju podatke o bivšem vlasniku:

Waltheusser Aman im 15&44 lar dedit mihi hoc libellus [sic!] Sewastian Aman von Denckling qui mortuus est, nunc est meus anno Domini im 15&44 lar.

U inkunabuli nedostaju Registar i 62 pojedinačna lista, iz oba književna bloka. Također nedostaju i kazalo na početku književnog bloka i dijelovi propovijedi za svetačke blagdane, dio propovijedi Sermo VI za blagdan Nevine dječice, za blagdan Marije Magdalene, jedna cijela propovijed i nekoliko propovijedi za svetkovine i blagdane za vrijeme kroz godinu. Također nedostaju i propovijedi Sermo XXIV, XXV I XXVI za Pepelnicu, Sermo XXVII, XXVIII I XXIX za prvu korizmenu nedjelju, Sermo XXX za drugu korizmenu nedjelju, Sermo XXXI treću korizmenu nedjelju, Sermo XXXII za četvrtu korizmenu nedjelju, XXXIII za petu, XXXIV za Cvjetnicu, XXXV za Veliki četvrtak, XXXVI za 22. nedjelju u godini, XXXVII za 23. nedjelju u godini i XXXVIII za 24. nedjelju u godini. Inkunabula je dosta oštećena zbog izloženosti vlazi i zbog toga su joj se listovi u potpunosti odvojili i ispali iz korica.

5.2. Summa quae vocatur Catholicon

Catholicon je tiskan 21. kolovoza 1486. godine u Nürnbergu u Njemačkoj. Tiskan je od strane Antoniusa Kobergera, njemačkog

U NSK se čuvaju svega dva lista folio formata iz kojih se može iščitati da je napisano goticom i da se prepoznaju fragmenti slova C (De littera Cante O) i D (De littera D ante E et O) koji su zalijepljeni na korice kodeksa.

Kao što je već spomenuto, ova inkunabula se nalazi na koricama Kataloga.

5.3. Malleus maleficarum

Ovu inkunabulu je tiskao Petrus Drach/Peter Drach oko 1485. godine na gotici na papiru. Inkunabula ima 130 listova dimenzija 30x21cm, točnije quarto format. Na papirima je tiskano dvostupačno sa 47-48 redaka i natpisom samo na listu 4r.

Uvezena je u drvene korice presvučene sa smeđom kožom i šablonama u slijepom tisku. Kopče su otpale a rubovi bloka su pričvršćeni metalnim zakovicama. Između korica i prvog sveska je pričvršćen i fragment psalterija napisan na pergameni goticom.

Na 1v listu je napisano:

Apologia auctoris in malleum maleficarum

dok na listu 1r stoji zapis napisan rukom *Malleus maleficarum* sa brojnim marginalnim bilješkama na latinskom i njemačkom jeziku.

A list 2r u prvome stupcu govori:

Super bullam ergo Innoce[n]||tii octavi adversuus heresim || maleficarum novissime emana-||tam quaestio[n]es quadraginta-||octo discutiendae

Na listu 129v, u drugome stupcu i sedmom retku rečenicu završava sa *Amen*:

Sit laus deo exterminimum here-||sis pax vivis. requies eterna de||functis. Amen

Za autora se smatra Heinrich Kramer, njemački dominikanac, a koautor mu je Jacobus Sprenger iako to nije dokazano. Njihovo djelo u prijevodu znači „Vješticiji čekić“ i govori o vještičarenju (Behringer, Wolfgang, 2010).

5.4. Hungariae regum chronica

Također poznata pod imenom *Chronica Hungarorum*, ova inkunabula je tiskana 20. ožujka 1488. godine u Brünnu od strane putujućeg tiskara Konrada Stahela i Mathiasa Preinleina.

Konrad Stahel je bio putujući tiskar iz 15. stoljeća. Svoju karijeru započeo je s Benediktom Mayrom u Passauu, gdje su zajedno uveli tiskarsku tehnologiju i 1482. godine objavili prvo djelo s njihovim imenima, "Eusebius epistola de morte Hieronymi". Već na jesen 1482., Stahela je zamijenio Joh Alakraw, a Stahel je preselio u Veneciju, gdje je 1484. tiskao brevijar biskupije Olomouc u suradnji s Andreasom Corvusom iz Kronstadta i Martinom von Zeidenom iz Transilvanije. Ove veze s Moravskom vjerojatno su utjecale na Stahela da nastavi svoj rad u Brnu, zajedno s Matthäusom Preinleinom iz Ulma. Prva tiskara u Brnu proizvela je i nekoliko drugih važnih djela, uključujući mađarsku kraljevsku kroniku Johannes de Thworcza iz 1488. Stahelov rad s Preinleinom završio je 1499., kada su se razdvojili, a Preinlein je u Olomoucu tiskao psaltir, dok je Stahel nastavio raditi u Brnu. O njemu se ništa ne zna nakon 1499. godine, kao i o njegovome suradniku (Steiff, 1908).

Među autore se također navodi i Janos Thuroczy, ugarski kroničar 15. stoljeća koji je radio kao prokurator samostana Sahy u Slovačkoj, a kasnije kao tajnik na dvorskom sudu. U razdoblju od 1486. godine ša do 1489. godine Janos piše ovo djelo u kojem opisuje povijest Ugarske tijekom vladavine Karla I. Roberta, Ludovika I. Anžuvinca i razdoblje nakon Ludovikove smrti (Janos Thuroczy, *Hrvatska enciklopedija*).

Inkunabula je tiskana goticom na papiru i ima 168 sačuvanih listova folio formata. List 168r sadrži kolofon na kojemu piše sljedeće:

*Illustrissimorum Hungariae regum Chronica in||clita terrae Moraiae civitate
Brune[n]si lucu||bratissime impressa finit felicius. Anno sa-||lutis M. CCCC. lxxxviii. die xx.
Martii*

Na listu 1r stoji natpis:

*Ad egregium dominum Thomam de Drag personalis praesen||tiae serenissimi principis
domini Mathie Hungariae. Bohe||miae etc. regis Austriaeque ducis cancellarium praefatio ||
magistri Johannis de thwroc in priimum librum Chro||nicae Hungarorum coeliciter incipit ||
(početak) lugi otis... tuae offerentem d[omi]natio[n]i vale*

Inkunabula sadrži inicijale crvene boje koji su uneseni rukom i brojne marginalne bilješke na latinskom, njemačkom i slovačkom jeziku. Ilustracije su u drvorezu a samo ilustracija na listu 1v prikazuje vojsku koja u ropstvo odvodi seljake. Ostale ilustracije kojih ima svega 41 prikazuju vladare na prijestoljima.

5.5. Liber chronicarum

Liber chronicarum je najmlađa inkunabula Knjižnice obitelji Zrinski. Tiskao ju je Antonius Koberger 12. srpnja 1493. godine u Nürnbergu a autorom se smatra Hartmann Schedel.

Inkunabula je tiskana goticom na papiru folio formata i sadrži 308 listova iako neki od njih nedostaju. Sadržaj je tiskan u 64 retka i natpise za oznaku pojedinog dijela kronike. Također ima i rukom izrađene inicijale (crvene lombarde) a na listu 10r ima veliki trobojni inicijal ispunjen šarama. Uz to ima i brojne ilustracije izrađene tehnikom drvoreza. Uvezano je u drvene korice presvučene bijelom kožom sa šablonama u slijepom tisku i sa dvijema kopčama.

List 10r sadrži ovaj tekst:

*Cum apud doctissimos et praestantissimos viros vera[m] naturam et historias
radideru[n]t de mu[n]di fabrica*

Listovi VIII, IX, XII, XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, XXXII, LXX, LXXI, LXXII, LXXIII, XC, XCI, CI, CLXXVIII, CLXXXI, CCLXVI, CCLXIX, CCLXXII, CCXC, CCXCII, CCXCIII, CCXCIII, CCXCV, CCXCVI, CCXCVII, CCXCVIII su zamijenjeni listovima koji su ispisani rukom i redosljed im je poremećen.

N listu C je zapisana bilješka od strane Nikole Zrinskog na mađarskome jeziku.

6. ZAKLJUČAK

Na temelju ovoga rada se može spoznati koliko duboko u povijest seže sama Nacionalna i sveučilišna knjižnica, da nije jedna od običnih ustanova u kojoj se može učiti i posuditi određena knjiga, već jedna monumentalna značajna građevina koja u sebi čuva svo znanje i povijest kako Hrvatske pa tako i cijeloga svijeta. Također se preko ovoga rada se dublje upoznaju i same Zbirke i fondovi i samo površni njihov sadržaj jer ako bi se pisalo u detalje skrenuo bi se fokus sa teme ovoga rada ali to ne znači da su ostale dodirnete teme manje zanimljive.

U radu se također obraća pozornost na posebnu Zbirku koju sam imala priliku posjetiti tijekom istraživanja inkunabula što je pomoglo pri shvaćanju važnosti i ozbiljnosti kako Zbirke tako i cijele Knjižnice. Inkunabulama se može dobiti pristup sa posebnom pažnjom i mišlju da su dragocjene, stare i nezamjenjive što je pomoglo u realizaciji ovoga rada. Jedna od inkunabula nije dostupna za javno korištenje jer je na restauraciji zbog lošega stanja, što je se odrazilo na dobivene informacije o njoj, dok se o drugima može više reći jer je moguće fizički ih vidjeti i prolistati.

7. SAŽETAK

Ovaj rad se bavi poviješću Nacionalne i sveučilišne knjižnice, njenim nastankom, opusom, i zbirkama. Spominju se sve vrste zbirki i fondova te se poseban naglasak stavlja na Zbirku rukopisa i starih knjiga. U toj cjelini se ukratko opisuje sve što ta Zbirka čuva i što njoj pripada te se ističe fond Knjižnice obitelji Zrinski, tj. Bibliotheca Zriniana.

Bibliotheca Zriniana iako broji razna djela u svome fondu, naglasak je na pet inkunabula koje pripadaju toj knjižnici a dospjele su u Zbirku Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Različitih su sadržaja i autora, a navode se kronološkim redoslijedom: *Sermones de tempore et de sanctis*, *Summa quae vocatur Catholicon*, *Malleus maleficarum*, *Hungariae regum chronica* te *Liber chronicarum*.

Ključne riječi: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, zbirka, fond, Zbirka rukopisa i starih knjiga, Bibliotheca Zriniana, Knjižnica obitelji Zrinski, inkunabula

8. LITERATURA

Kataložni zapisi inkunabula

Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Hrvatska enciklopedija , mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.- 2024. Pristupljeno 29.8.2024.

<https://enciklopedija.hr/clanak/nacionalna-i-sveucilisna-knjiznica>

Digitalizirani prikaz inkunabule: <https://digitalna.nsk.hr/?pr=iiif.v.a&id=15212>

Steiff, K., "Stahel, Konrad" u: Allgemeine Deutsche Biographie 54 (1908), str. 433-434

[online verzija]; URL: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd134118960.html#adbcontent>

Thuróczy, János. Hrvatska enciklopedija , mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 1.9.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/thuroczy-janos>

Kennedy, D. (1907). Sveti Albertus Veliki. U Katoličkoj enciklopediji. New York: Robert Appleton Company. <http://www.newadvent.org/cathen/01264a.htm>

Behringer, Wolfgang, "Sprenger, Jacob" u: Neue Deutsche Biographie 24 (2010.), str. 752-753

[online verzija]; URL: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118855492.html#ndbcontent>

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu 1607.-2007. - u povodu 400. obljetnice (2007.); Zagreb.

Bratulić Josip, Damjanović Stjepan: *Blago Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu* (2007.); Zagreb

Katalog izložbe u povodu 350. obljetnice smrti Nikole VII. Zrinskoga *Bibliotheca Zriniana* (2014.); Zagreb